

U. OLANDER • A. KASKNEEM

JALGSI JA RATASTEL TALLINNA LÄHISTEL

A-21612

UNO OLANDER • ALEKS KASKNEEM

JALGSI JA RATASTEL
TALLINNA
LÄHISTEL

12 PUHKEPÄEVAMATKA
KIRJELDUST

TALLINNI RAAMATUKOGU

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1957

Kaane kujundus A. VENDER

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

MIS SEE ON?

Mis see on — oma puhkeaja veetmine hästi, targasti, ots-tarbekalt, tervislikult ja lõbusalt? Teate, mis see on? See on m a t k a m i n e.

Olete tehases töötaja või kontoriametnik asutuses, olete õpilane või tegelete põllumajandusega. Teie teekond kulgeb iga päev sama rada. Samad tänavad või tanumad, hooned, trammi- või bussisõidud, väheste erinevustega menüü kodus või sööklas. Sageli ka päev-päeva kõrval suhtlemine samade inimestega. Nii võite lõpuks tõtsiks ja tuimaks muutuda.

Agas vastukaaluks on — puhkepäeval või puhkeajal — matkamine. Metsad, mäed, ojad, tihnikud oma kordumatutes vormides. Hoopis uued probleemid, mida teil varem lahendada pole tulnud: kuidas saada siit üle ja sealt mööda? Kus ja kuidas ööbida? Kas telgis, küünis või hoopis oma kätega ehitatud lehtonnis? Kuidas kukub välja omavalmistatud toit? Jah, sellist hõrku maitset, mida annab toidule lõkkesuits, ei taba te kuskil mujal kui matkateedel. Kõigile sellele lisaks hilisõhtune lõkketuli. Magus nammestus lihastes, jutlemised, laulud. Värisevad puude varjud. Milline närvide kosutus! Ja päeval — uued tutvused uute inimestega, uued tööd ja tegevused. Kogu maailm ja tema peremees — inimene — paistab teile sootuks teises valguses kui seni. Te õpite tundma midagi hoopis muud kui varem. Teie silmaring avardub.

Üks vana, elupõline matkaharrastaja ütles: «Aasta, see on viiskümmend nädalat matkamise ootust ja kaks nädalat matkamist.»

Võib-olla teie, selle raamatu avaja, ei taju veel sama ootust, aga kui te ainsagi korra olete «maigu suhu saanud», siis mõistate, kui õige on selle kogemustega matkaja ütlus. Kaks nädalat aastas matkateedel, kui mitte ühe korraga, siis seitse, kaheksa nädalalõppu ja — te muutute teiseks. Hoopis teiseks. Reipaks ja värskeks.

KUIDAS ALUSTADA?

Tark vanasõna lausub: «Iga algus on raske.» Küllap sobib see ütlus ka matkamise kohta. Sest enne kui asuda kahe-nädalasele teele jalgsi, jalgrattaga või paadiga, tehke läbi eelkooli-iga lühimatkadega. Mõnede arvates see lühike ei olegi nii väga lühike, 20 kuni 40 kilomeetrit läbi kõmpida puhkepäevaga ja sellele eelneva päeva õhtuga, see andvat käia. Ja kardab ehk mõnigi teist neid kilomeetreid. Ärge kartke, neli kilomeetrit tunnis läbi jalutada pole mingi kunst. Ja laupäeval neli tundi, järgneval päeval aga kolm hommikupooltel ning kolm pärast lõunapuhkust kindla sihiga jalgu liigutada, see ei tee liiga. Aga kokku ongi nelikümmend kilomeetrit matkatud. Lihtne, eks? Ka oma kutsetöös liigub nii mõnigi sageli kaheksa tundi järjest ega märkagi, et ta selle aja kestel oma poolsada kilomeetrit on maha liikunud. Siiski, ärge unustage arstiga jutlemast, enne kui matkatsükliga alustate. Arvestusliku matkaseeria (s. t. sellised matkad, mis kokkuvõttes võimaldavad täita märgi «NSVL matkaja» või järgusportlase normi) alustamisel ning selle kestel peate seda niikuinii tegema.

Kõige lihtsam on organiseerida jalgsimatka, sest see ei nõua erilisi abinõusid. Ja mis peaasi, jalgsi käia oskab igaüks juba teisest eluaastast alates, jalgrattaga sõitmine või aerutamine nõuab aga õppimist. Nii et alustame jalgsi sooritatava lühimatkaga.

OSAVÕTJATE RÜHMA KOOSTAMINE

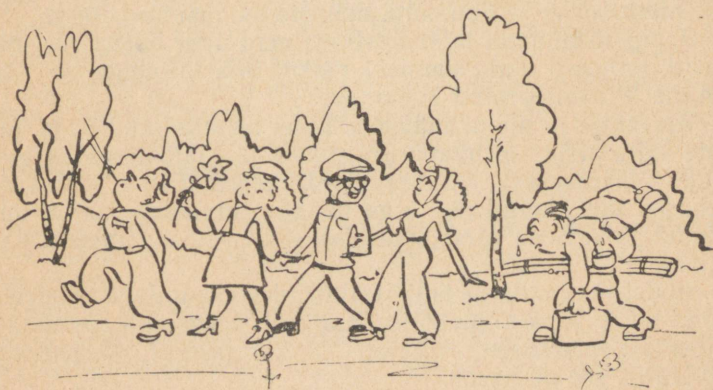
Kui komplekteerite matkagruppi tuntud inimestest — kas samas käitises või õppeasutuses töötajatest —, ärge kutsuge kaasa v i r i s e j a i d. Küllap te neid juba tunnete, neid, kes kuskil ega kunagi, ei kellegagi ega millegagi rahul ei ole. Niisuguseid siiski kahjuks veel leidub ja need võivad kogu grupi ilusad elamused hävitada. Kaasa ärge võtke ka neid, kellest on teada, et nad seljakotti võiksid vajaliku kraami hulka pista pudeli «kibedat». Las nad lähevad nende seltsi, kes istudes või lamades pudelit tühjendavad. Kõigist ülejäänutest aga saab trennida tublisid matkajaid. Siiski, et matka annaks osavõtjate kollektiivile maksimaalset, on soovitatav ühte rühma koondada matkajad, kes füüsiliselt jõult ja treenituselt oleksid ligilähedaselt võrdsed. Ega tee ka paha, kui huvialadki liiga ei erineks. Sest kui üks grupiliige tahab

korjata aina seeni ja teine uurida mõne salapärase sitika elu ja tegevust, siis ülejäänud ei malda ju niikaua oodata. Sellest tuleneb veel üks näpunäide: mitte suure grupiga välja minna. Kuus kuni kaksteist osavõtjat on arvult paras.

Matkajate rühma peab juhtima inimene, kellel on matkamise alal kogemusi. Peale kogemuste olgu tal veel organiseerimisvõimet ja autoriteeti. Kui algul teie omas kollektiivis veel sobivat inimest pole (nad kasvavad pikkamööda ise), pöörduge matkaorganisatsiooni poole. Teid abistab meelasti kohaliku kehakultuuri- ja spordikomitee matkasportseksioon. Tallinlased pöördugu nõu ja jõu saamiseks VSÜ «Kalev» Turismiklubi poole, Pärnu mnt. 41. Viimatinimetatud organisatsioon laenutab teile vajaduse korral ka matkavarustust.

Kuhu, millal, mis moodi matkata — seda otsustatakse kollektiivselt. Aga edasi juba usaldab matkarühm enda juhi hoolde. Too peab täpsustama marsruudi, hoidma liikumistempo igale paraja ja valima puhkus- ja peatusajad ning -kohad ja üldse olema grupi hingeks.

Ärge unustage toitlustusprobleeme. Poolteisepäevase matka kestel tuleb ju kolm kuni neli korda süüa. Rühma liikmete hulgast valitud «majandusjuhataja» otsustabki, milliseid toiduaineid ostetakse ja mida võtab keegi ühiseks kasutamiseks kaasa. Ka kogu rühma üldvarustuse (telgid, vahendid toidu keetmiseks, kirved, kaardid jne.) muretsemine jäägu tema hoolde. Kandmiseks jaotatakse need esemed loomulikult kogu rühma liikmete vahel, mitte selliselt, nagu siin pildil.

Tarvis on ka kroonikakirjutajat-reporterit. Too märgib lühidalt üles kõik enda ja rühma liikmete poolt tehtud tähelepanekud ning muljed. Nende põhjal on hiljem mugav koostada matkapäevikut. Ja seda läheb teil vaja, kui sooritate arvestuslikku matka. Muidugi nüüd, kus igal teisel-kolmandal on fotoaparaat, pole vist mõtetki kõnelda fotoaparaadi kaasavõtmise vajalikkusest. Seda tehakse endastmõistetavalt. Teie töökoha seinalehes või kohalikus ajalehes avaldatud artikkel teie huvitavast matkast tiivustab ka teisi järele tegema.

Punase Risti Seltsi ja ALMAVÜ organisatsioonid korraldavad sageli sanitaar-alaseid kursusi, seepärast ei valmista raskusi rühma «medõe» leidmine. Väikest reisiapteeki kanda ja matkal tekkida võivaid pishädasid ravida on tema ülesanne.

Ülesanded jaotatagu osavõtjate vahel aegsasti, mitte viimasel minutil. Nii jääb igaühel aega ennast oma uuele ajutisele «elukutsele» ette valmistada.

MARSRUUDI VALIK

Kuhu minna? Mida vaadata? Mis on antud teekonnal huvitavat? Kõigile neile küsimustele vastamiseks ongi õieti käesolev raamatuke kirjutatud. Sest nii kurb kui see ka on, me tunneme oma kodumaad, oma eluaseme ümbrust veel üsna vähe. Kui palju on neid tallinlasi, kes näiteks teavad, et selle paiga lähistel, kus korraldatakse suuri mootorrattaringrajasõite, asub üks Eesti looduslikult kaunimaid paiku — Pirita jõe ürgorg? Või palju on neid, kes on teadlikud Valgejõe alamjooksu ja Paunküla mägede looduslikust ilust?

Õppigem tundma ja armastama neid ning lisaks veel paljusid, paljusid muid kauneid paiku. Siis veendute, kui ilus on me lihtsaks peetud kodumaa.

Marsruudi arutelul määrake laias laastus ette, mida soovite eriti näha. Rahvapärimslikud ja ajaloolised paigad, Suure Isamaasõja lahinguväljad, eesrindlikud kolhoosid, tehased jms., kõigil neil olgu ilusaga tutvumise kõrval oma kindel paik. Seda nimetatakse «kasuliku ühendamiseks kauniga».

Suvist lühimatkade tsüklit alustades kavandage oma retkond nii, et kõik toimuks loosungi all: kergemalt raskemale, lähemalt pikemale. Algajale 15 km päevas, kogenenule 30 km — see on paras.

Kui liigute looduslikult üksluisel maastikul, väsite ruttu. Ka ainult lage paepealne või magistraaltee tekitab kiiresti tülpimustunde. Mäed, metsad, orud, jõed, teeradadeta paigad — need on just need, mida vajate. Retk kompassi ja kaardi abil läbi «kõnnumaa». Põnev! Kas saabutakse sinna, kuhu soovitakse? Muidugi, endastmõistetavalt! Me juba oskame.

KERGE VÕI RASKE SELJAKOTT?

Mida võtta kaasa?

Üks suurte kogemustega matkaja ütles kuldsed sõnad: «Kaasa ei tule võtta mitte seda, mida matkal võiks tarvis minna, vaid ainult seda, mis seal on vältimatult vajalik.»

Rühmajuhil olgu muidugi kaart ja kompass. Ka üks binokkel hulga peale ei ole halb. Ka rühma dokumentatsioon, s. o. marsruudileht, millele võetakse mõnest läbitud asulas olevast asutusest pitsatijäljend, kuulub rühmajuhi taskusse. Need mainitud on muidugi kerged asjad, raskemate paigutamiseks olgu igal matkajal seljakott.

Seljakoti materjaliks on veekindel riie, kanderihmad olgu võimalikult 5—6 cm laiad. Mida rohkem on seljakotil taskuid, seda kiiremini leiame sinna paigutatud pisiesemeid. Vana, tuntud tõe kogemustega matkajale, uudis aga algajale on see, et raskemad ja muljumist mittekartvad esemed asugu seljakoti põhjas, kergemad peal, harva kasutatavad paigutatagu allapoole, sageli vajatavad üles, pehmed (vaip, varurõivad) asetatagu kotti vastu seljapoolt. Paberkotiga ärge tangu, jahu, soola ja suhkrut seljakotti paigutage — paber puruneb varsti ja lindudele mahapuistamiseks pole mõtet toitu nii kaugele kanda.

Kogu rühma üldvarustusest, mis on jagatud matkajate vahel vastavalt nende «kandevõimele», peab olema selge pilt — kelle kotis on mingi ese. Halb on olukord, kui kas või teepaki leidmiseks on vaja tühjendada kaksteist seljakotti.

Kokku võttes — õigesti, teadlikult, oskuslikult pakitud 20-kilone seljakott on kergem (kanda) kui 5-kilone «puder ja kapsad».

Suvised matkad toimugu avaras, vastupidavas ja, mis peasi, kergesti pestavas rõivastuses. Mugavad on kauboisärgid, aga nõõbitavad taskud peavad neil ilmtingimata olema. Miski ei käi üle headest, kummiga varustatud tree-

ningpükstest (oksatüükad, sääsed!), aga kuumadel päevadel on omal kohal põlvpüksid, sellised, nagu kantakse poisikesepõlves. Pesust valitagu muidugi trikoo. «Midagi sooja» peab ka alati kaasas olema. Ilmastik on meil muutlik ja kui pealekauba veel tuleb öösel lõkke ääres valvuriks olla, siis ilma kampsunita (sviitrita) juhtub nii, et esikülj on soe, aga selg külmetab. Õieti eksis autor küll praegu, sest tule ääres valvaja olgu silmadega pimedada poole, muidu — noh, mõistke ise, miks see on vajalik.

Halba ei tee ja kuulub õieti vältimatult kaasavõetavate esemete hulka mõni vihmapidav ese. Aitab ka ruutmeeter õhukest plastmassi — kloorvinüüli, millele on hõlmamiseks haagid külge õmmeldud.

Jalatsid. Jah, jalatsid on probleem. Ühele käesoleva raamatu autoreist meenub, kuidas ta ükskord jäi teele pärast 50-kilomeetrist matka, päkkade all põidlaotsa-suurused rakud. Ja õieti pidas ta ennast pikaajsete kogemustega matkajaks, kes pidanuks teadma, kuidas jalgade hõõrdumist tuleb vältida. Jalatsid olgu «sisse kantud» ja kerge, aga tugeva tallaga. Loomulikult ei sobi kõrge konts, need, kes seda on seni pidevalt kandnud, harjutagu madalatega käimist. Tennisking ei kõlba kuskile — paneb jala higistama ja iga kivike või juurikas muljub jalatalda läbi kingatalla ning pärast kümnet kilomeetrit tunduvad tallaalused hõõgutulistena. Pealegi tunduvad tennised kastes käimisel külmadena. Targasti teevad need, kes puuvillasele sokile tõmbavad peale õhukese villase.

Isegi toidunõud on probleem. Toidu valmistamiseks kasutavad meie matkajad sageli ämbrit. Pole halb, kümnele inimesele juba vähemas süüa ei tee. Veel mugavam on nn. lüpsik. See on niisama suur kui ämber, ovaalse kuju tõttu aga parem kaasas kanda. Individuaalkatlatesi on vahet vahel kauplusest saada, need on head, lahendavad korraka mitu probleemi, kuid kui te nende põhja ja külgi pärast tulel hoidmist tahmast ei puhasta, määrige rõivad. Kogemustega matkaja oskab puhtust hoida, ta paneb isegi pannidele-pada-dele riidest katted kandmise ajaks ümber.

Toidunõud riputatakse tulele traadist konksudega. Neid loodusest kergesti ei leia, seepärast kaasa võtta! Laudlinaks sobib jällegi plastmass kloorvinüül.

Kui lähete matkale, mis kestab üle poole päeva, ja unustate koju kirve, on 80% teie retkest mokas. Kirves olgu kerget tüüpi (ühakilogrammiline).

Telgid. Neid olgu parem mitu väikest kui üks suur. Standarddessa kahe inimese telki mahub kolm ja kolmesesse ka neli matkajat. Häid lambaid mahub ju . . . Telke laenutavad tõelistele matkahuvilistele ka ühiskondlikud organisatsioonid. Telk olgu vihma- ja sääsekindel. Nende nõuete vajalikkuses veendute pea — pärast paari lühimatka.

Kes pole harjunud iga päev hambaid puhastama, ei võta muidugi kaasa hambaharja ja -pastat (pulber on halvem, tuul puhub ta karbist). Umbes sama juttu võiks kõnelda ka seebist ja väikesest käterätist. Jalgu kuivatavad mõned nii, et heidavad veekogu pervele seliti ja siputavad jalgu seni õhus, kuni nad on kuivad. Üks rätik võiks siiski kaasas olla ka seks tarbeks.

Rühma apteegikarp või -paun sisaldagu marlisidet, vatti, kummiplasti, desinfitseerivat lahust, joodi ja — kas või peavalu-tablette.

Ärge unustage taskulampi. Küünis ööbimisel on see ainulubatud.

LÄHEB LAHTI!

Juba esimesel kilomeetril märkame värskelt komplekteeritud rühma liikmete hulgas erinevusi. Ühed kipuvad ette minema, teised maha jääma. Seepärast käib kõige vilunum (rühma juht) ees ja pidurdab tormajaid; tema abiline, samuti kogemustega matkaja, astub kõige taga. Viimane ei lase kedagi «kollektiivist irduda». Mahajäänul on raske matkata. Vahemaa tema ja eesliikujate vahel aina suureneb ja suureneb.

Paarkümmend minutit pärast matka algust tehakse esimene peatus. Keegi muidugi väsinud veel ei ole, aga — kellel on seljakoti rihmad ebamugavalt ja soonivad, kellel on sokis talla all vilt, mis võib hõõruda hakata. Sada pisihäda ilmneb esimese veerandtunni jooksul. Kohendamiseks ja sobitamiseks vajavad kõik 5 minutit aega.

Ja nüüd läheb lahti — 50 minutit käimist, 10 puhkust. See nõue pole aga dogmaatiline. Kui on vaja midagi vaadata, vaadake, on vaja seisatada, tehke ka seda. Kus on võsa, mäed, kurised, seal liigume aeglaselt, on tee hea, kiiresti. Keskelt läbi neli kilomeetrit tunnis on paras nii noorele kui vanale.

Muidugi olete kuulnud, kuidas lühipeatusel puhatakse. Otsida kuiv paik (vaadata, et lähedal poleks sipelgapesa),

seljakott maha, ise seliti ja jalad tõsta kännule, kivile või toetada vastu puutüve. Pikk peatus, mis liidetakse kokku lõunapuhkusega, kestku kolm tundi või rohkem. Selle tunniplaanis on sellised pealkirjad: peatuspaiga valik, lõuna valmistamine, suplus, lõunatamine, lõunauinak, puhkemängud. Muide, väga tähtis: tundmatu veekogu kohta koguda kohalikelt elanikelt andmeid, esimesena saata vette hea ujuja, kes teeb kindlaks voolu kiiruse, vee sügavuse, põhja iseloomu. Alles pärast sellist luuret läheb vette kogu matkarühm.

Veel üks kuldne reegel: liigelda varahommikul ja õhtupoolikul, puhata kõige kuumemal ajal, öökorteri organiseerimist mitte jätta pimedada peale.

Mõned sõnad lõkkest. Kuhu teda ei tohi teha? Okaspuumetsas puude vahele, kuivanud murukamarale, kuivale turbapinnale. Alati kõrvaldatagu tulevase tuleaseme asukohalt pealmine pinnasekiht, kuni paljastub mineraalne kiht. Sellel põledes pole tuli ohtlik. Ärge unustage, et lehtpuu annab vähem sädermeid kui okaspuu. On ilm vihmane, leiame siiski oiavalise süütematerjali kasetohtu ja suurte kuuskeede kõige alumiste kuivanud okste näol.

Proovige, kas suudate oma laagripaiga enne sealt lahku mist nii likvideerida, et mõni hilisem tulija ei märkagi teie eelnevat puhkamist või ööbimist. Kui te sellega hakkama ei saa, ärge tulevikus enam matkama minge — teist ei saa matkasportlast, heal juhul kõlbate ainult «grüünes» käijaks.

Pärast esimest lühimatka märkate järgmisel hommikul (hirmuga!), et teie jala- ja võib-olla ka mõned muud lihased on valusad. Ärgu see valu teid kohutagu, ta kaob poole päevaga. Valu on indikaator, ta näitab, missugused lihased seisid teil seni kasutamata. See on «magus valu». Pärast kolmandat retke ootate tema saabumist asjata.

MIDA JA KUIDAS VAADATA

Kas ka seda tuleb õppida? Jah, ka seda.

Selle raamatu järgnevatel lehekülgedel on toodud rida marsruudikirjeldusi küll jalgsi, küll jalgrattaga matkamiseks. Kirjeldatud teid käies möödute paljudest vaatamis- ja tutvumisvääretest asjadest, ja kuigi te silmad on lahti, te ei oska sageli mõndagi näha, mis näha on.

Peeaeagu alati võib teel kohata ajalooliste sündmuste tähistajaid. Kuid on kohti, kus nad pole säilinud esemetena, vaid on alal hoidunud rahvapärimestes, muistendeis. Neist

kõnelevad teile kohalikud elanikud. Tuleb osata neid kõnelema panna, neis usaldustunnet tekitada. Nendelt kuuldu on suur varandus. Talletage see oma matkapäevikus.

Ärgem unustagem tutvuda ka kohalike kommete, rahvapärimuste ja keelemurdega.

Linnused, kalmed, ürgaegsete asulate kaevendid tähistavad meie esivanemate kunagise elu, töö ja rahupaikasid. Kirikud, lossid, mõisahooned või nende varemed on väärtuslikeks ajaloo mõistmise õppepaikadeks. Meie kirjanduse, kunsti ja teaduse suuruste nimed on sageli seotud paikadega, kust läbi läheb meie matkatee. Või veel parem — me suuname oma matka läbi selliste kohtade. Et seda kõike osata näha, tuleb loomulikult juba enne retke algust marsruudiga tutvuda, kirjandusest abi otsida ja teadlike inimestega vestelda.

Ka tööstus- ja majanduselu alal on igal kandil oma iseloomulik pitsat, mis surub jälgi sellele piirkonnale. Kaevandused, tööstused, kolhoosid, sovhoosid, kalastusettevõtted, jahimajandid, kuivendus-, metsa-, tee- ja põllutööd — kõigis neis võime kohata uut ja ennenähtamatut.

Huvitava nägemiseks pole vaja alati sõita tuhandete kilomeetrite kaugusele. Ka kodu lähedal leidub palju vaatamisväärsusi.

Matkatarkusi on tohutult. Muist neid võib õppida raamatust ja nende õigsust tegelikkuses proovida, paljusid omandatakse alles praktikaga. Eelpooltööd read moodustavad matkatarkuste kogumikust ühe kümnetuhandiku. Aga kui neidki teada, võib juba teele minna. Targasti teevad need, kes raamatukogust või tuttavalt laenutavad A. Reinsalu raamatu «Matkamine» (Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1956). See on käesolevast kaksteist korda mahukam ja vastavalt ka sisukam.

Head teed ja sobivat matkailma!

NATUKE AMETLIKU JUTTU

Matka, mille sooritamine annab õiguse omandada märgi «NSVL matkaja» või mida arvestatakse matkasporidi-alase spordijärgu nõuete täitmisel, nimetatakse arvestuslikuks matkaks. Lihtsaim on nendest sooritada loomulikult kõige kergemat — esimese kategooria matka. Siin ongi vastavad nõuded, kust matkamise mooduse võite valida oma suva kohaselt.

Nõuded	Jalgsi	Paadiga	Jalg- rattaga	Suus- kadel
Kestus päevades	10	10	10	8
Läbida kilomeetreid	180	250	350	180
Õõbimisi väliolukorras (vä- hemalt)	3	3	3	—

On lubatud (ja see ongi lühi- ning puhkepäevamatkajaile oluline) jaotada arvestuslik esimese kategooria matk kuni viiele erinevale korrale. Seega viis laupäeva ja pühapäeva kõndimist à 35—40 km ja te võite ennast lugeda matkajate hulka, kes on täitnud peamised märgi «NSVL matkaja» saamiseks vajalikud nõuded.

Paberid tuleb ka vormistada, ilma ei saa. Retke ametlikuks dokumendiks matkarühmale on matkaleht, millist annab välja kohalik kehakultuuri- ja spordikomitee, spordiühingu nõukogu, matkaklubi (Tallinnas, Pärnu mnt. 41, igal teisipäeval ja reedel kell 18—21), tema osakonnad ning ka Turismi-Ekskursiooni Valitsus ja tema allasutused. Sellele lehele kantakse rühma nimestik, arsti luba matkamiseks (iga matkaja kohta eraldi) ja läbitavad tähtsamad asulad ning nende arvatavad läbimise ajad.

MARSRUUT 1

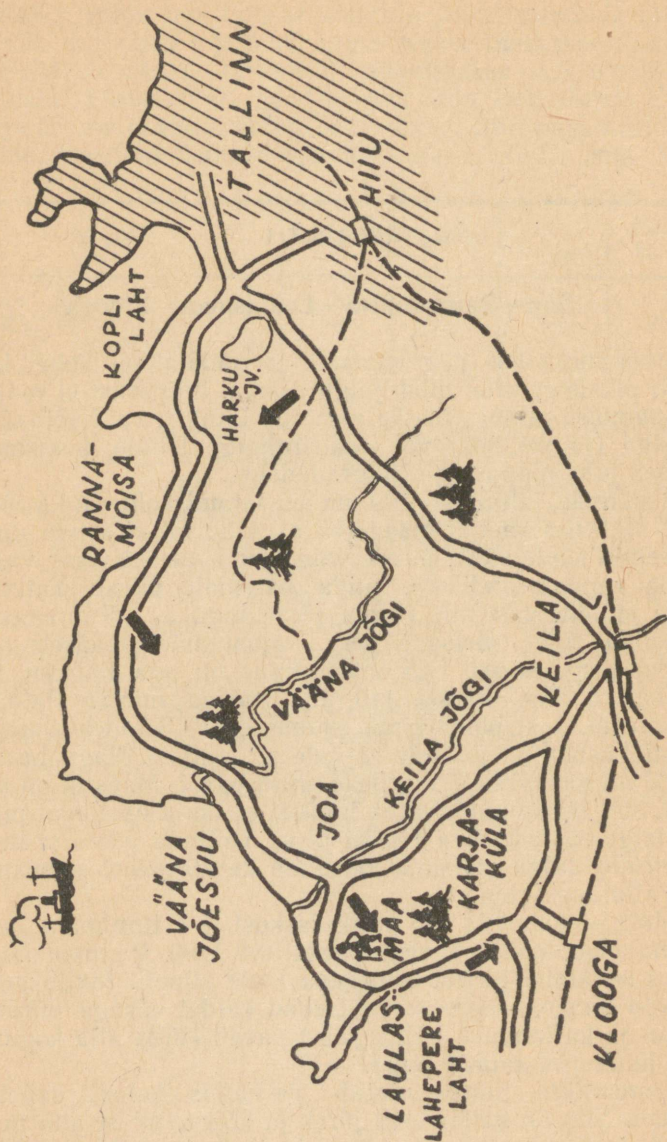
Tallinn—Rannamõisa—Laulasmaa—Klooga

Kuna minnakse jalgsimatkale ja nädalalõpu kohta küllaltki pikale retkele, tuleb jalgu säästa. Seepärast ei maksa Rannamõisa minnes matka alustada linnast, vaid võib sõita bussiga Haaberstisse või elektrirongiga Hiiule, kustkaudu pääseb juba mugavatele jalgradadele.

Mustamäe, tallinlaste tuntum suusatamiskoht, on ka suvel ilus. Metsaga kaetud mäenõlva all kihavad «Kalevi» ujula basseinid suplejatest, puude vahelt aga avaneb avar vaade laiale rannatasandikule, mida paremalt piirab Tallinna linna siluett, vasakult Harku järve taga aga Rannamõisa paekalda tume metsane serv. Mustamäelt pääseb otse Harku järve äärde. Orienteerumine on aga lihtsam, kui Väana raudtee äärset jalgrada mööda minna Paldiski maanteeni, kust põhja-kirde suunas edasi liikudes jõutakse varsti Lasnamäe-taolisele kõrgele paekaldale. Nagu Lasnamäel, nii murtakse siingi head ehituspaasi. Maastik on siin lage, aga tahtmatult peatub igaüks, et saata imetlevat pilku üle jalge ees asetseva Harku järve Tallinna poole ja mere avarusele. Jalgu puhkama meelitab ka kõrgetest paeastmetest allalangev oja.

Edasi ei valmista tee valik raskusi — tingimata tuleb minna otse mööda kõrget paekallast kuni Rannamõisani, jättes seljataha järjest tumeneva linna silueti. Mullakamar on siin õhuke, seepärast valitsevad kaldal võsaga piiratud heina- ja karjamaad, küll aga kasvavad kalda alla kogunenud huumusel suured puud.

Rannamõisa juures ulatub paekallas kohati vahetult mereni. Siin on kallas eriti järsk ja kõrge, nii et alla mere juurde pääsemine on võimalik vaid üksikutes kohtades. Siin, muidugi kalda peal, võib leida sobiva laagrikoha.

Rannamõisast võib minna veel mõne kilomeetri edasi piki kõrget paekallast, mille järel võetagu suund otse Vääna-Jõesuu poole. Esimesed paar kilomeetrit pääsebki täiesti otse mööda loopealset kuiva karjamaad üle madalate mändide ja kadakate paistva Muraste lastekodu juurde. Siit võiks ka maanteed mööda edasi minna, mugavam ja huvitavam on aga astuda otse kolhoosipõldude vahelt läbi, kusjuures Jõesuu lähedal jõutakse jälle paekaldale, mille ümbrus eriti heintaimede õitsemise perioodil pakub harukordselt värvirikast pilti.

Nii jõutakse Vääna jõeni. See on sama jõgi, mida Sakus tuntakse Saku jõena, Pärnu maantee ääres Pääsküla ja Topi jõgedena, Paldiski maantee ääres Hüüru jõena. Kuigi siit mereni polegi palju maad, on jõe tegelik pikkus vähemalt 2 korda suurem, sest liivaluited on talle tee tõkestanud ja jõesuu kaugemale edelasse tõrjunud. Avar liivane mererand kui va männimetsaga ongi Vääna-Jõesuu peamiseks vooruks, mis palavatel suvepäevadel hulganisti tallinlasi välja meelitab.

Samas jõesuu lähedal ulatub 30 m kõrgune paekallas jälle mereni, kohati jätmata läbipääsugi paeseina ja mereainete vahele. Siin on ees avameri, paremal eraldab hele liivane rannariba merd Vääna metsadest. Edasi keerab rannajoon lameda kaarena põhja poole, lõppedes silmapiiril Suurupi ninaga. Vasakul paistab Lohusalu neeme tume siluett.

Kui mereäärne maantee pöörab maa poole, tuleb ka matkajail suunda muuta, et Keila-Joale jõuda.

Kuival südasuvel on Keila juga päris veevaene. Enamvähem täies «hiilguses» on juga vaid kevadise suurvee ajal, kui kogu laial rindel 4,5 m kõrguselt paerünkalt langevad alla kohisevad veemassid. Nagu meie teiste jugade juures, nii on ka siin tulnud ohverdada osa looduse ilu tehnikale, inimeste healuks, ja enamik vett lastakse voolata läbi elektrijaama kanali.

Joal on aga alati ilus. Selleks aitavad kaasa kiirevooluline kõrgete kallaste vahel voolav jõgi, põline park vana krahvilossiga ja rippuvate sildadega. Unustada ei tohi ka joa juures asuvat kalakasvatust, mis varustab kalamaimudega meie vabariigi veekogusid.

Väga huvitav on külastada ka Laulasmaa ja Klooga supelranda Lahepere lahe ääres. Maanteest lõuna pool võib

leida kitsa teeraja, mis läbi heinamaade ja metsade viib otse
Laulasmaale.

Laulasmaa ranna männimetsaga kaetud liivaluidetel on
soodne koht pikemaks puhkuseks. Meretuultes sasisitud tüüpi-

Klooga Trepioja

lised rannamännid, mille tüvejämedustelt juurikatelt on liiv
kohati ära tuisanud, on omaette vaatamisväärsusteks. Meri
on rannas väga madal, see-eest aga soe ja silmatorkavalt
puhas.

Laulasmaa ja Klooga on tunnustatud suvituskohad. Teel sinna näemegi puhkekodusid, pioneerilaagreid ja suvilaid.

Looduslikult huvitavat nähtust kohtame teel Kloogale: Laulasmaa ja Klooga vahel on lainete poolt kokkuuhutud liivavalliga eraldatud järvetaolisi soppisid, millest suurimat, Kõlsusoppi juba männimets merest eraldab. Tuntuimaks Klooga vaatamisväärsuseks on aga mereäärse maantee kõrval metsa sisse peidetud paekaldast astmeliselt allalangev Trepioja.

Tallinna tagasi pääseb rongiga Klooga jaamast. Matkaplaani koostamisel tuleb seepärast arvestada rongide sõiduplaani.

MARSRUUT 2

Turba—Järveotsa—Kloostri—Vasalemma

Kes tallinlastest poleks kuulnud Ellamaa elektrijaamast, vabariigi suurimast turbaküttel töötavast energia-andjast. Paljud aga ei tea, et Ellamaa elektrijaam ei asugi Ellamaal, vaid hoopis Turbal.

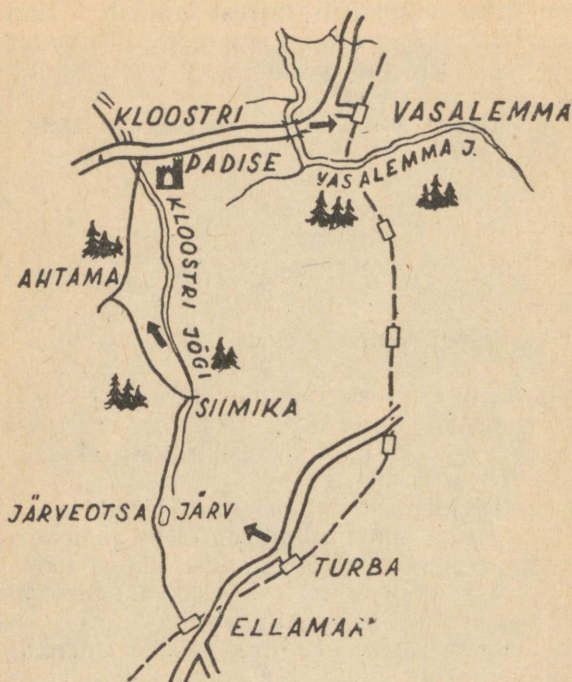
Turba raudteejaamast algabki meie järgmise lühimatka marsruut. Siin on võimalus tutvuda elektrijaamaga ja turbatööstusega, mis soojuselektrijaamale kütust toodab. Turbalt viib matk meid edasi looduslikult kauni Järveotsa järve äärde, kus leidub sobivaid laagrikohti. Sinna pääseb niihästi raudtee äärt kui ka maanteed mööda Ellamaa kaudu. Lühem ja huvitavam (kuigi raskem) on aga kolmas tee: «asimuut 292», nagu ütlevad matkasportlased — see on otsetee läbi raba, millele asudes on soovitatav nõu küsida kindlasti ka kohalikest elanikest.

Liikudes peaaegu teedeta maastikul keset soiseid heinamaid ja võsa, mööda kraavikaldaid ja kohati ilmuvaid jälle kaduvaid jalgrajakesi, kohatakse tavalisest tunduvalt erinevat taimestikku. Erilist huvi peaksid siin pakkuma meie orhideed — käpalised ja «putukasööjad» võipätakad. Tuleb arvestada, et sealjuures päris kuiva jalaga läbi ei pääse.

Sobiv koht vahepealseks puhkuseks ja õigest suunast võimaliku kõrvalekaldumise parandamiseks on keset raba asuv põhja-lõuna suunaline seljandik. Muisisete sõdade ajal olivat see olnud ümbruskonna elanikele varjupaigaks. Rahvajutt räägib, et kunagi juhuslikult siia sattunud vaenlase

sõjamehele tulist suppi silma kallatud kartusest, et muidu salajane peidukoht avalikuks võib saada.

Veel tükikene raba, siis jõutakse laiemale seljandikule, kus juba ka inimesed on endale eluaseme leidnud.

Seljandiku idaserval keset kõrget okaspuumetsa asubki piklik umbjärv — Järveotsa järv. Järve põhajpoolses otsas võib leida liivase põhjaga sobivaid ujumiskohti. Siin on ka hea paik telkide püstitamiseks. 1955. a. suvel toimus siin Tallinna koolinoorte-matkajate I kokkutulek. Läheduses on veel teisi järvi. Nimetagem Mustjärve ja Valgejärve, millest viimane on oma nimetuse saanud järvekriidist, mida selles rohkesti leidub.

Suurte rabade lähedus tingib sääskede rohkuse Järveotsal, seepärast on siin ööbimine mugavam suve lõpu poole, kui sääski vähem lendab. On siiski põhjus, mis varasemaid külatajaid siia meelitab — see on maasikate rohkus.

Järveotsalt jätkub marsruut põhja suunas Siimika ja Ahtama kaudu Padisele. Siimikal jäetakse selja taha rabast algav Kloostri jõgi ja pööratakse vasakule, Ahtama kiige juures aga pööratakse paremale — Padise poole.

Kloostri jõe kaldal maantee ääres asub riikliku kaitse all olev arhitektuurne mälestusmärk: Padise kloostri vare.

700 aastat on möödunud ajast, mil siia saabusid esimesed mungad. Aga kutsumatud külalised ei leidnud siin poolehoidu ja kuigi siia asutatud tsistertslaste klooster järgmise sajandi alguses korralikuks kindluseks välja ehitati, hävitas 1343. a. Jüriöö ülestõus klooster-kindluse koos tema elanikega. Ka loodus polnud talle armulikum — XVII sajandil hävis klooster piksest tekkinud tulekahju läbi lõplikult.

Vahepeal on ajahammas sügavaid jälgi jätnud säilinud müüridesse, millel on endale kasvukoha leidnud kõik ümbruskonna taimestiku esindajad, kaasa arvatud puud ja põõsad. Aastasadu ilmastiku mõjudele vastu pidanud kloostrikiriku võlvid ja päris uutena tunduvad kivist tahutatud arhitektuurised detailid annavad Vasalemma «marmorile» kui ehitusmaterjalile hea hinnangu. Kindlasti tuleb ka keerdtreppi mööda säilinud nurgatorni tõusta, kust ümbrusele avaneb hea vaade. Huvituseta ei ole ka märkida, et Riikliku Ehitus- ja Arhitektuurikomitee teadusliku restaureerimise töökoja plaanis on kloostri restaureerimine, milleks juba põhilised teaduslikud uurimistööd on sooritatud.

Marsruut lõpeb Vasalemmas, vanas suvituskohas. Teel Vasalemma jaama näeme lubjatehast, mille omapärane, alt kaheharuline korsten juba eemalt tähelepanu äratav, ja pae-murdusid, kus toodetakse peaaegu puhast lubjakivi, nn. Vasalemma marmorit, mis on juba ammu tuntud ka väljaspool meie vabariigi piire.

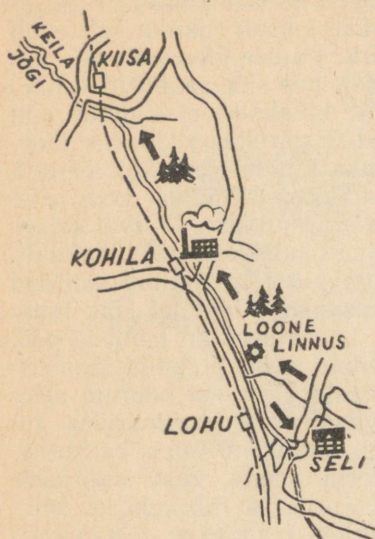
MARSRUUT 3

Lohu—Seli—Kohila—Kiisa

Marsruut kulgeb kitsarööpmelise raudtee ja Tallinna—Viljandi maantee läheduses, olles seetõttu kõigile kättesaadav ja võimaldades vajaduse korral matka kestuse või pikkuse muutmist. Raudtee lähedus ongi teinud siinsest ümbrusest armastatud suvitus- ja väljasõidukoha.

Tähtsaim vaatamisväärsus sel marsruudil, Loone linnus, asub vaid 3 km kaugusel Lohu jaamast. Eeldades aga, et

matkajatel on ka laupäeva õhtul aega, võiks marsruuti alustada Seli ja Pirgu kaudu, tehes ringi looduslikult kaunis ümbruses.

Lähestikku kulgevad siin kolm paralleelset teed: kitsarööpmeline raudtee, tolmuine Tallinna—Viljandi maantee ja veeteed — Keila jõgi. Jalgsimatkaks on küll sobivaim jõe kallas, mida mööda on paar kilomeetrit Selini. Küllaltki mugav on ka madala raudteetammi kõrval kitsas jalgrada, mis kohati läbib vaarikate poolest rikast võsa. Viimasel juhul on raudtee alt läbivoolav oja märgiks, et tuleb Seli poole ära pöörata. Ületanud Viljandi maantee, jõutakse teisele teele, mis Seli ja Pirgu poole viib. See algul üksikute silmapaistvalt kõrgete kaskedega palistatud metsavaheline tee muutub varsti põliseks puiesteeks suurte vahtrate ja

saarte vahel. Äрге kohkuge, kui siin kohtate metskitse või isegi kurja kiskjat — rebast.

• Kahe jõeharu vahel, kus maantee järsu sõlme paremale teeb, asub suurepärasest pargis Seli sanatoorium. Ületanud kaks silda, jõutakse Pirgu mäele, mis kujutab endast Keila jõe haru kõrget orunõlva. Siit avaneb avar vaade itta, ajaloolise Mahtra alade poole. Huvitavad on veel mäenõlval kasvavad fantastiliste vormidega tammed.

Viimane puhkus teelahkmel, kust maantee alla Juuru poole laskub, ja siis mindagu otse läbi metsa Lohu poole tagasi! Vaikne metsatee on eriti ilus kevadel jänesekapsa õitsemise ajal, kui päikesekiired mängivad metsa all nende õrnrohelisel õiterikkal vaibal. Kiiresti möödub kolmveerand tundi metsateel ja päris ootamatult jõutakse Lohu veski juurde, mille veekohina summutab tihe mets. Siit pöörduv teerada paremale — Loone linnusele. Linnuse leidmine polegi raske — heaks suunajaks on keset linnust kasvav kõrge kuusetukk, mille järgi võib linnuse ära tunda juba vaguniaknast vaadates.

Linnus asub Keila jõe käärus, olles läänest ja lõunast jõega piiratud. Idast ja põhjast piirab linnust sügav kraav. Kolmest küljest on veel võrdlemisi hästi säilinud paekivist ja mullast ehitatud vall. Muruga kaetud linnuse õu on sageli matkajatele laagrikohaks. Hoopis teistsugused laagrid olid siin aga kolmveerand aastatuhandet tagasi. Siis asus siin harjulaste tugev linnus. Vanad kroonikad jutustavad vihastest võitlustest linnuse juures ja alles 1224. a. langes Lohu pärast pikka piiramist sakslaste kätte.

Lohul võiks veel külastada Vambola kolhoosi keskust endises Lohu mõisahoones, mis arhitektuurse mälestusmärgina on võetud riikliku kaitse alla. Hoone on nii seest kui ka väljast korrastatud.

Edasi jätkub matk mööda Keila jõe kaldaid Kohila ja Kiisa poole. Kohilas võib külastada paberivabrikut, mis peale paberi toodab veel pappi, kartongi jm. Kohilast viib teerada üle vabriku tuhamäe nurga metsa. Südasuvel on siin palju mustikaid. Maastikuliselt on aga väga ilus Keila jõe ümbrus. Kohila ja Kiisa vahel voolab jõgi ilusas laias orus, mille kaldad on pidevalt lõhestatud ojade ja lühikeste kuivade orukeste poolt, nii et kohati tekib päris mägismaastiku mulje.

Kiisa lähedal asub Kurtna linnukasvatuse katsebaas. Siin näeb, kuidas veevaesest, aga sügavas orus voolavast väikesest ojast on linnukasvatusele loodud vastav veekogu.

Kiisal rongi oodates võib «aega parajaks teha» jões suplemisega.

MARSRUUT 4

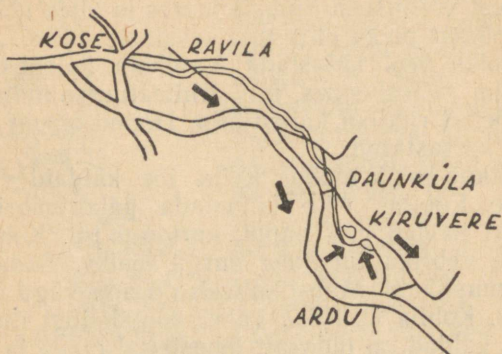
Kose—Kiruverre—Ardu—Paunküla

Paunküla mäed on raudteejaamadest küll natuke kaugel, see-eest aga autoga ja bussiga hästi ligipääsetavad. Tallinn—Tartu maantee 50. ja 60. kilomeetri vahel seisavad nad mitmes edelast kagusse suunduv aselikus maantee ääres, meelitades matkajaid ligi paksu kuusemetsa ja sara-puuvõsasse kaduvate salapärase jalgradadega.

Sobiv koht matka alustamiseks on Kose rajooni keskus. Uue kauplusehoone juures ületatakse Pirita jõgi ja liigutakse mööda kõrget jõekallast edasi Ravila poole. Ühes ilusatest jõekäärudest paikneb Kose lauluväljak laululavaga. Ravilas, kus asub kool kolhoosikaadri ettevalmistamiseks,

ületatakse taas jõgi. Põldude vahelt viib siit tee otse Paunküla suunas. Niimoodi jõutakse varsti maanteele.

Juba eemalt paistab Rõõsamäe tumeroheline hari. Siin algavadki Paunküla mäed ja järved. Mäed on peaaegu kõik kaetud tiheda kuusemetsaga, nii et päris raske on võõral leida siia metsade ja mägede vahele peidetud väikseid järvi.

See on suurepärane ümbrus matkamiseks, kus vaid linnulaul häirib täielikku vaikust. Olgu see siis kevadlillede õitsemise ajal, suvel, kui marjad küpsevad, sügisel, kui valmivad sarapuupuhmastesse peidetud pähklid, või talvel, kui puidpõõsaid katab puhas lumevaip, mida ei puuduta ükski tuulehoog — alati leiab matkaja siit midagi ilusat.

Kindlasti paneb imestama, kui kuuldakse, et kitsas mägede ja metsa vahel looklev teerada on endast kunagi maanteed kujutanud. Koos hobupostijaamade ja postitõldadega on läinud ajalukku ka vana maantee, uus maantee on rajatud sirgema ja laiemana mägede kõrvale, pika seljandikuna ettejääv Teedelahkme mägi on aga otse läbi kaevatud.

Maantee äärest viib jalgrada mööda kilomeetripikkust Teedelahkme mäe harja Pirita jõe äärde. Ületanud purret kaudu jõe, jõuame Kiruvere järve juurde. See on oma 1,5 ruutkilomeetrise pindalaga suurim siinsetest järvedest. Tore on järve kõrge lõunapoolne kallaskallas, eriti noore võsaga kaetud, magava hiigeleluka selga meenutav Kütimägi, millelt vaadates järv on nagu peo peal. Kagu pool on järve kaldal metsaga kaetud mäed, kus väikeste metsalagendike murul võib leida sobivaid kohti telgi püstitamiseks, järv pakub aga häid suplemisvõimalusi.

Edasi kagu poole järgnevad reas mägede vahel Tudrejärv, millest Pirita jõgi läbi voolab, ja metsaga ümbritsetud Seapilli järved. Et marsruudi viimane osa kujutab endast ringi, võib seljakotid koos telkidega laagrikohale jätta, mis mõnevõrra kergendab liikumist.

Kiruvere naabruses asuv Tudrejärv on Kiruvere järvest natuke väiksem, väga maaliline järv. Otse üle mägede jõutakse tema kirdepoolsele kaldale, mis on kohati liivane ja seega sobiv suplemiseks. Teekonda jätkatakse külavaheteed mööda, möödutakse suurest ja väikesest Seapilli järvest ja jõutakse kõrgele künkale, kus tee ületab Paunküla mägede aheliku. Künka all hargneb tee kaheks: vasakule Kautla ja Voose poole, millises suunas ka mäed jätkuvad, ja paremale, Ardu poole Tartu maantee ääres. Üle puude latvade paistabki Ardu koorejaama kõrge korstnaga valge hoone.

Kooli ja koorejaama kahekordsete nägusate hoonete kõrval leidub seal väike pood, mis matkajatelegi vahel kasulikuks võib osutuda, sovhoosis nähakse aga seakasvatust suvelaagris. Huvitav on vaadata ka Pirita jõge, mis siin 59 kilomeetri kaugusel Tallinnast väikese ojana maantee alt läbi voolab.

Tagasiteeks Kiruveresse võib kasutada Pirita jõe embakumba kallast. Vasakul kaldal on isegi mugav teerada ees, paremal kaldal on aga huvitav vaadelda loodust ümber kujundava inimkäe jälgi: jõgi on süvendatud, kaevatud on pikad sirged kuivenduskraavid. Veel pärast Esimest maailmasõda arvestati Pirita jõe pikkust alles Paunküla mõisa juurest.

Matk lõpetataksegi endise Paunküla mõisa juures, kus praegu asub Saue invaliidide kodu. Jõe teisel kaldal on Paunküla kool uues avaras hoones, mis ühtlasi on ka rahvamajaks.

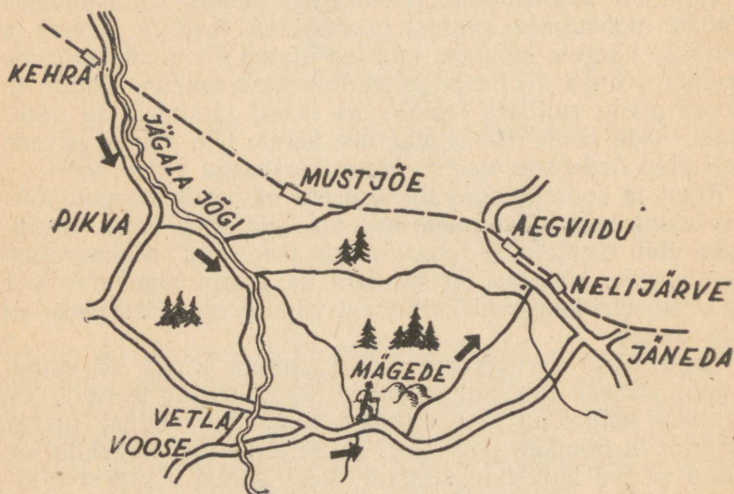
MARSRUUT 5

Kehra—Voose—Nelijärve

Alustades matka Kehra raudteejaamast, on võimalus tutvuda Kehra tselluloositehasega, mis asub otse jaama vastas. Lõuna pool raudteed on kasvamas uus töölisasula, kuigi vaevu suutes sammu pidada ettevõtte kiire arenguga. Viimastel aastatel valminud elamute kõrval näeme ehitusel

olevaid; kerkib klubihoone, ehitama hakatakse uut koolimaja.

Kuni Pikvani tuleb liikuda mööda kruusakattega maanteed, mille kõrval lookleb küllaltki veerikas Jägala jõgi. Pikvas tuleb valida neljast võimalikust teest kõige vasakpoolsem, et jääda jõele lähemale. 4 km on siit külavaheteed mööda Pikaveskini, kus võib leida sobiva ööbimiskoha. Betoonist veskipaisu taga on ka hea ujumas käia.

Matka jätkatakse endist teed mööda, esialgu läbi meisa. Varsti jõutakse aga taas jõe äärde. Maapinna reljeef muutub siin järjest vaheldusrikkamaks, tõendades, et läheneetakse Voose mägimaastikule. Metsaga piiratud orus voolav jõgi muudab maastiku eriti kauniks. Jõe kaldad tõusevad lõuna pool järjest kõrgemale. Vetlas on nad eriti kõrged. Siin on veski ehitamiseks ära kasutatud soodsad tingimused: kõrged kaldad ja suur jõelang.

Vetlast 2 km edasi asub Voose küla. Umbes 2 km läbi möödus metsaga ümbritsetud ala on tihedalt kungastega kaetud, tõustes kohati mõnekümne meetri võrra ümbrusest kõrgemale. Siin pöörduvad marsruut ida poole mööda Paunkülalt Jänedale viivat kitsast maanteed. Silda üle jõe siin ei ole ja pole vajagi, sest jõgi on küll lai, aga madal ja kõva põhjaga ning vesi ulatub vaid poole sääreni.

Edasi tuleb veel mõni kilomeeter käia mööda maanteed. Kõrvaline metsavaheline maantee on aga jalgsimatkaks

küllaltki huvitav. Poolel teel ületatakse Tapa rajooni piiril
voolav Tarvasjõgi. Viimaks hakkab vasakul paisuma kõrge
metsaga kaetud mägi — see on Valgehobuse mägi, ümbrus-
konna kõrgeim tipp, ulatudes üle saja meetri merepinnast

Aegviidu metsas

kõrgemale. Punamäe metsavahi juurest natuke edasi pöör-
dubki tee sinnapoole.

Metsateed mööda jõutakse Mägede külla. Siin on näha
midagi analoogilist Voose maastikuga, maa-ala poolest küll

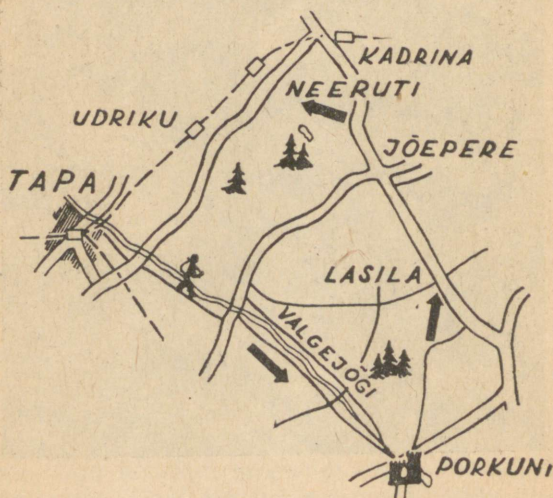
kitsamat, aga sellest reljeefilt järsumat. Valgehobuse mäe harjalt avaneb vaade üle metsa paarikümne kilomeetri kaugusele. Selgesti võib märgata Ambla ja Järva-Madise kirikutorne.

Vaheldusrikas metsatee jätkub Nelijärveni. Aegviidu metsapunkti juures ületatakse Jäneda jõgi ja ollaksegi Nelijärvel. Kitsas teerada viib otse ülesse mäkke, veel teine mägi, siis kolmas. See ongi Nelijärve mägi, kust avaneb vaade kornaga neljale järvele. Purgatsi järve ääres asub Nelijärve turismibaas, ENSV Turismi ja Ekskursiooni Valitsus teenindab siin töotajaid mitmesugustel turismimarsruutidel.

Matkalt pöörduetakse tagasi, asudes rongile Nelijärve peatuses või Aegviidu jaamas, kuhu metsa ja mägede kaudu viib ilus jalgrada.

MARSRUUT 6

Tapa—Porkuni—Neeruti

Üks looduslikult kauneid kohti, mis nädalalõpumatkaks tallinlastele veel kergesti kätte saadav, on Neeruti—Porkuni ümbrus. Saabunud odava linnalähedase rongiga Tapale, minnakse esialgu kilomeeter maad raudtee äärt mööda

edasi kuni Valgejõe sillani. Siit jätkub matk juba piki Valgejõe oru kallast kuni jõe alguseni Porkunis.

Aeg möödub siin ruttu, nagu see ilusas ümbruses matkates ikka on. Kõrval laiub Valgejõe org, selle põhjas lookleb väike oja — Valgejõgi. Oru teisel kaldal aga paistab samasugune hele teeriba nagu see, mida mööda sammutakse. Valgejõgi on siin tõesti oma nime vääriline — puhta selge veega ja ilusa kruusase põhjaga, aga kitsas ja väga madal. Ujumisvõimalusi on seetõttu raske leida.

Juba eemalt hakkavad paistma Porkuni mäed. Poolteist kilomeetrit enne Porkunit ühinevad mõlemad jõeäärsed teed. Oru kaldad muutuvad järsumaks, moodustades mägesid. Porkuni viinavabriku juures kasvab oru kaldal vana hiemänd — männi kohta harukordselt jääme puu, nii et kahekesi vaevalt jõuab kätega ümbert haarata.

Umbes 1 km Valgejõe algusest kerkib Porkuni paisjärve ääres saarena kõrge kungas. Siin asub koolmishäiretega laste kool. 500 aastat tagasi olevat tolelaegne Tallinna piiskop Simon von der Borg, kellele mõis kuulus, paavstiga tülli läinud. Kartes püha isa kättemaksu, ehitas ta mõisa kindluseks. Tollest ajast on säilinud üks kindlusetornidest, mis praegu leiab kasutamist veetornina. Kitsast keerdtreppi mööda pääseb torni tippu, kust avaneb hea vaade kogu Porkunile, kaasa arvatud ka puhta veega järve põhi.

Hästi on säilinud möödunud sajandil ehitatud huvitav torniga mõisahooned, selle vastas aga valmis hiljuti uus, ajakohane koolihoone. On näha, et see paik on heades kätes: eeskujulikult korras on nii hooned kui ka neid ümbritsev park põliste puude, lillepeenarde, muru- ja mänguväljakutega. Üle järve paistab uus hüppetorniga ujula ja selle taga metsa vahel lauluväljak lavaga. Teisel pool on metsaga kaetud Ilumägi ja selle kõrval Taaniorg, kus rahvajutu järgi olevat muistsel ajal oma laevadega taanlased käinud.

Kilomeeter maad edasi asub väike peaaegu kinnikasvanud järveke. Siit saabki alguse Loksa juures Hara lahte suubuv Valgejõgi.

Porkunist jätkub matk metsateed mööda Võhmetu ja Lemküla kaudu Lasilasse ja Jõeperesse, kus on sündinud ja kasvanud lauluisa F. R. Kreutzwald. Tema 150. sünnipäevaks (1953. a.) püstitati siia roosast graniidist mälestussammas. Jõudnud Väike-Maarja—Kadrina maanteele, tuleb põldude vahel asuva mälestussamba leidmiseks 100 m enne kõrgepingeliini vasakule keerata.

Jõeperest on veel 3 km maanteed mööda Neerutini. Tee kõrvale jääb Jõeperes algava Loobu jõe lai org, mille teist külge katavad suvel põldude ja heinamaade mitmevärvilised laigud.

Kirikut meenutava torniga endise Neeruti mõisahoone juurest keeratakse vasakule — Neeruti mägedesse. Kuusemetsa ja sarapuuvõsaga kaetud järske seljandikke nimetatakse Kalevipoja künnivagudeks, keset künnivagusid asub aga Kalevipoja sadul — Kalevipoja sāngi tüüpi linnus Sadulamägi, tuntud peo- ja väljasõidukoht. Sadulamäe ümbruse teeb eriti kauniks teda kaares ümbritsev Kahejärv. Need on õieti kaks lühikese kraaviga ühendatud järve. Üle silla tõuseb jalgrada üles Sadula nõkku.

Sadulamäe kõrvalt muruplatsilt viib tee üles pikale vallseljakule Riistamäele, mis olevat tekkinud Kalevipoja hobuserakmetest, ja piki selle harja maanteele. Samas lähedal (1½ km Tapa poole) on Neeruti peatus, kus rongile pääseb. Vahepeal ei tohiks aga jätta kasutamata võimalust ronida Riistamäe kõrgemale osale, Linnamäele, kust avaneb avar vaade Kadrina poole üle küngaste ja orgude, metsatukkade ja väljade.

MARSRUUT 7

Tallinn—Keila-Joa—Keila—Tallinn

Marsruut on umbes sama, mis vastav jalgsimatka marsruutki (vt. marsruut nr. 1) ja teda on võimalik läbida ühe päevaga. Alustades retke Tallinnast piki Paldiski maanteed pööratakse paremale, Rannamõisa poole. Siin nähakse kõrget paekallast. Pikema peatuse võiks teha Vääna-Jõesuu supelrannas. Külasthanud Keila juga, pöörduetakse Keila jõe oru serval kulgevat maanteed mööda Keila poole. Üle laia jõemadaliku paistavad siia Vääna ja Rannamõisa metsad.

7 km Joalt pöördub tee vasakule Karjakülla. Siit ümbrusest on Ed. Vilde võtnud tegevuskohad oma romaanile «Mäeküla piimamees». Romaanis kirjeldatud Mäeküla olevatki Karjaküla. Asetsedes poolsaarekujulisel mäeseljandikul, võiks koht kanda väga hästi nime, mille kirjanik talle andnud. Endisest mõisaelamust ida pool lookleb soomadalikul Keila jõgi ja lõuna poolt paistab Karjakülla üle võsastiku Keila kiriku torn. Ka teised Vilde romaani tegevuskohad

on võetud siinsest ümbrusest. Nii vastab Särgvere mõisale Klooga mõis, Suurpalu mõisale Lehola mõis ja Kuru talule Aru talu. Tapu küla, mille kaudu Mäeküla piimamees talvel üle jõe linna sõitis, meenutab Kütke küla.

Karjaküla hõberebastefarmi juurest viib otsetee Keila aedlinna. Rohelusse uppuv Keila on rajoonikeskuseks ja raudteesõlmeks. Siin on tekstiili- ja õmblusvabrik ning võitehas. Linnakese elu on tihedalt seotud lähedase Tallinnaga ja «läheneb» talle veelgi, kui saab teoks Keila—Pääsküla raudteelõigu elektrifitseerimine.

Keilast pöörduakse Tallinna tagasi mööda Paldiski maanteed. Ületatakse Keila jõgi, siis Väana jõgi. Natuke enne kitsarööpmelist raudteed on maanteest paremal endine Harku mõis. 29. septembril 1710. a. kirjutati siin alla Tallinna kapitulatsioonile aktile, millega likvideeriti Rootsi võimu viimne tugipunkt Eesti- ja Liivimaal. Koht on veel seotud legendaarse Tasuja nimega. Ed. Bornhöhe kirjutab, kuidas ülestõusu eel Jaanus-Tasuja seisatas kõrge künka peal, umbes poolteist penikoormat (s. o. ca 11 km) Tallinnast ja «... poole tunni kaugusel tema seisukohast särasid Lodi-järve lossi valgustatud aknad...». Järgnenud sündmustest võiksid pajatada ka varemend vanas mõisapargis, kuhu maanteelt pöördub puiestik.

MARSRUUT 8

Tallinn—Vasalemma—Kloostri—Ellamaa—Tallinn

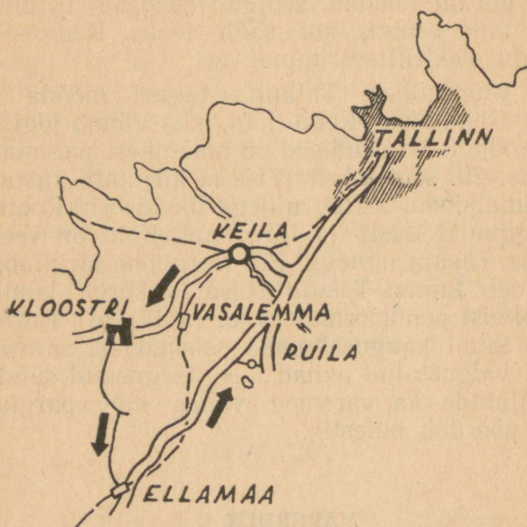
Marsruut viib meid jälle Keila. Seekord sõidetakse Nõmme kaudu, kust nõørsirge Pärnu maantee edelasse viib. Saue juures uue ja vana maantee ristumiskoha lähedal pöördub tee Saue ja Vanamõisa kaudu Keila ja sealt edasi Vasalemma kaudu Padise kloostri varemete juurde (vt. marsruut 2), kus võiks ööbida Kloostri jõe läheduses.

Padiselt pöördub marsruut metsateele. Asulast lõuna pool ületatakse Kloostri jõgi ja sõidetakse suuremalt osalt kuiva metsateed mööda Ahtama, Siimika ja Järveotsa kaudu Ellamaale. Ellamaalt jätkatakse matka juba Tallinn—Haapsalu maanteed mööda.

Turbas võib teha väikese kõrvalepõike, et vaadata Ellamaa elektrijaama. Nissile viiva tee esimesel kilomeetril asub

arhitektuurne mälestusmärk — Vana-Riisipere endine mõisahoone.

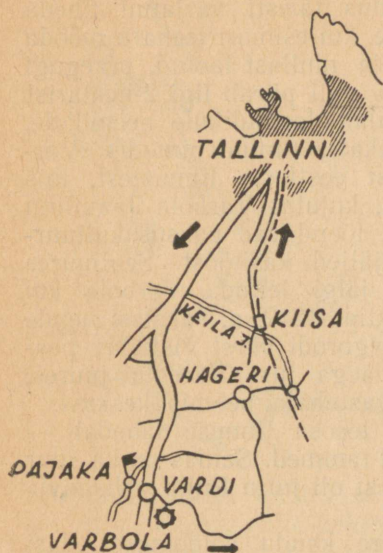
Laitsesse viivast maanteest kilomeeter maad Tallinna poole pöörduv tee Ruilasse. Selle tee ääres asub suur 5 m kõrgune ja 40 m ümbermõõduga rändrahn, nn. «Ukukivi», mida peetakse ohvrikiviks.

Rahvajutt räägib, et muiste võistelnud Lindanisa ja Varbola kiviviskamises. Lindanisa visanud ja kivi kukkunud üsna Varbola jala ette, kus teda nüüdki näha on. Varbola olnud nõrgem: tema kivi kukkunud poole maa peale Ruila juures maha. Ümbruskonnas laialdaselt tuntud kivi kohta võib kuulda veel teisigi jutte. Näiteks räägitakse, et muistse vabadusvõitluse ajal hukatud kivi otsas vangistatud ja surma mõistetud sakslasi; ühe jutu järgi olevat siin koguni Vanapagan lambaid tapnud ja neid pajas keetnud — lohk kivi otsas meenutab tõesti pajaaset.

Kui aega üle jääb (tuleb arvestada, et Tallinna on veel 40 km maad), võib vaadata Ruilast lõuna pool soo serval asuvat Ruila järve ja üle ümbruskonna kõrgeima koha, Ramla mäe, asuda taas maanteele.

Tallinn—Vardi—Varbola—Hageri—Tallinn

Veel kord võiks väljuda Pärnu maanteed mööda. See kord viib marsruut Arudevahele, kus maantee hargneb kaheks: Pärnu ja Haapsalu poole. Pärnu maantee ääres Kernu koolimaja kõrval kasvab «kuninga kepiks» nimetatud vana kadakas, mille tüvi on nagu mitmest osast kokku punutud. Kernust kümme kilomeetrit edasi voolab maantee alt läbi Kasari jõe suubuv Teenuse jõgi. Kohta nimetatakse Ruunavereks. Muistse vabadusvõitluse ajal oleval siin toimunud suur lahing, kus veri hobusele põlvini ulatunud. Nagu rahvajutu tõenduseks on ümbruskonnast leitud palju surnuluid, eriti 2 km põhja pool asuvast männikust. Viimast peetakse aga ka katkuaegseks matusepaigaks ja mõnikümme aastat tagasi võidi näidata vana mäнди, mille küljes rippunud katku ajal matusekell. Ümbruskonnast on üldse pärit väga palju jutte ammustest sõdadest. Fr. R. Kreutzwaldi teatel pidavat Varbola Jaanilinnas vaikseil õhtuil kuulma Marduse kisendamist, mis kaebavat «vana aja kurja», sõda ja verevalamist.

Enne raudtee ehitamist olid Ruunaveres kirja postijaam ja kõrts, kus nii palju tantsiti ja mürgeldati, et veel aastakümneid pärast kõrtsi sulgemist Nissi kihelkonnas tantsimist patuks peeti.

Kalarikas Teenuse jõgi on Tallinna kalameeste hulgas hästi tuntud, kus korduvalt on peetud kalastusvõistlusi. Paar kilomeetrit jõge mööda allpool asub väikese paisjärve ja Riisiperesse viiva maantee ääres endine Pajaka mõis. Vanad varemed mõisa pargis on Jüriöö ülestõusu tunnistajateks.

Veetnud öö Pajaka lähedal jõe ääres, sõidetakse hommikul

tagasi Pärnu maanteele. Poolteist km lõuna pool Vardil keeratakse vasakule — Varbolasse.

Varbola Jaanilinn, üks Eesti suurimaid linnuseid, asetseb 4 km kaugusel Vardist Rapla tee ääres. Kuigi vaid mõnikümmend meetrit teest, on linnus täiesti varjatud tiheda metsaga, nii et enne teda ei näe, kui esimest teeharu mööda paremale pöörata. Paekivist ja mullast laotud, praegugi kuni 10 meetri kõrguseni kerkiv vall piirab ligi 2-hektarist õue. Linnus on ehitatud madalale loomulikule neemikule, millest pärineb ka vene kroonikates tuntud nimetus «Varbola nina». Erinevalt enamikust eestlaste linnustest, mis leidsid vaid ajutist kasutamist, kujutas Varbola Jaanilinn endast linnatüüpi asulat, mida tõendavad paksus kultuurikihis leitud elamujäänused ja jäljed käsitööst. Sealjuures pole linnuse ümbrusest asula jälgi leitud. Varbola kui keskuse tähtsust tõendavad faktid: 1212. a. sakslasi nende rüüsteretkel tabama tulnud Novgorodi vürst Mstislav peatus oma 15 000 mehelise sõjaväega just Varbola juures, 1222. a. oli Varbola üks suure vastuhaku peamisi keskusi.

Väga ilus on metsavaheline teeosa linnuse lähedal — kahel pool teed kasvavad vanad tammed. Samas on ka suur rändrahn — see on sama, millest oli juttu Ruila «Ukukivi» puhul.

Ohukotsu, Tapupere, Rabivere kaudu sõidetakse edasi Hagerisse. Paarsada meetrit enne Hagerit pakub huvi tee lähedal vasakul ohvrikivina tuntud mitme õnaraga kivi. Läheduses pidavat veel teisigi selliseid leiduma.

Kiisal ületatakse Keila jõgi ja jätkatakse matka raudteearset teerada mööda Sakku. Üldtuntud Saku õlletehase kõrval asub kaunis pargis Saku Maakorraldustehnikum. Lähedal kõrgendikul on ehitusel tehnikumi uus 3-korruselise hoone.

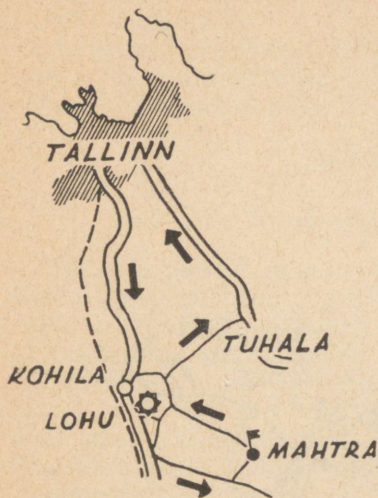
Sakust Tallinna jätkub sõit kiiresti mööda head asfalti.

MARSRUUT 10

Tallinn—Lohu—Mahtra—Tuhala—Tallinn

Tallinnast väljutakse mööda Tallinn-Viljandi maanteed ehk nagu teda veel nimetatakse — Raudalu maanteed. Linna lähedal on teekate väga hea, lubades siin korraldada mootorisporti kiirusvõistlusi. Tänu metsarohkele ümbrusele, on see üks ilusamaid Tallinnast väljuvaid maanteid.

4—5 km Kohilast edasi pöörduakse üle jõe Loone linnuse poole. Pärast ööbimist Lohul jätkatakse matka alguses metsateed kaudu Pürgule, sealt maanteed mööda Seli ja Purila kaudu Juuru (Lohu ja Seli vahelise teesa kohta vt. marsruuti 3).

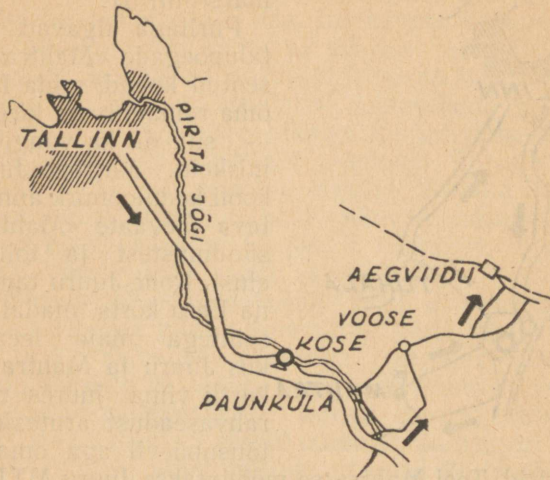
Purilaga algavad 1858. a. talupoegade «Mahtra sõjaga» seotud kohad, mida Ed. Vilde oma romaanis on kirjeldanud, — siin oli ka vangide kogumiskoht. Järgneb Juuru, kus kooli koduloonurk annab huvitava ülevaate «Mahtra sõja» sündmustest ja tolleaegest elust. Kohe Juuru taga on vana Eeru kõrts, madal paekiviseintega maja leasemega, kus Juuru ja Mahtra mehed kortli viina juures uut talurahvaseadust arutasid, ülestõusupäevil aga oma haava-

tuid ravisid. Teel Mahtrasse möödutakse Juuru MTJ-st endises Atla mõisas, mille keldris hoiti vangistatud talupoegi. Samas lähedal on ka tegelikud lahingukohad. Vasakul tee ääres on piirdega ümbritsetud kask, mille tüvesse on löigatud rist. Siin langes ülestõusupäeval Adra Mihkel. Ülestõusu kohta tähistab graniidist mälestussammas, mille keskele on asetatud veskikivi. Mälestussamba kõrval on säilinud mõisahoone keldrivare, selle taga oli mõisa rohuaed. Põld Atla pool ääres kannab tänapäevani «verepõllu» nime — siin viidi täide ülestõusust osavõtnutele määratud karistused. Üle tee seisavad vanade tiikide taga viinaköögi varemed.

Mahtra on igalt poolt piiratud soise alaga. Seepärast lähebki siit läbi üksainus tee: edela poolt Juurust tulles pöördub tee loodesse. Sedakaudu sõidetaksegi edasi, kuni tee hargneb kaheks: Kohila ja Tuhala poole. Looduslikult kaunis Tuhala ümbrus sobib pikemaks puhkuseks. Tuhala-Tammikul kasvavad tee ääres suured tammed, Tuhala jõe ääres endise mõisa juures asub pioneerilaager ehitajate lastele, samas lähedal on ka Pirita jõgi, millesse suubub Tuhala jõgi.

Matkalt pöörduakse tagasi Tartu maanteed mööda.

Tallinn—Paunküla—Voose—Nelijärve—Aegviidu

Tallinnast väljutakse Tartu maanteed kaudu. Möödutakse Ülemiste järvest ja vasakut kätt jäävast A. Sommerlingi nimelisest kolhoosist, kaks korda ületatakse Pirita jõgi. Kolu ja Kose rajooni keskusesse ärapöörduva tee vahel ületatakse veel Kuivajõe veeta säng — paari kilomeetri ulatuses kaob jõgi maa alla.

Teelõik Kose ja Ravila juures läbitakse nagu eespoolkirjeldatud jalgsimatka marsruudi puhul. Paunküla koolimaja juures keeratakse külavaheteele ja asutakse laagrisse Kiruvere järve ääres (vt. marsruut 4).

Teelahkmel, kust jalgsimatkal pöörduti Ardu poole, võetakse nüüd suund teisele poole. Ees seisab 15 km metsateed, mis alguses kulgeb mööda Paunküla mägede jätkuna reas seisvaid künkaid. Möödutakse Kautla metsajärvest, kuhu koguneb vesi järve taga algavast rabast. Üleliigne vesi voolab väikese oja kaudu Jägala jõkke.

Järve juurest on veel 2 km Kõrvenurgani, kus pööratakse vasakule. Umbes kilomeeter uut teed mööda edasi jõutakse kitsa oru kaldale, mis koos vastaskaldal tõusva ja metsa taha kaduva teerajaga mõjub väga maaliliselt. Lähedal on

veel teine samasugune org, mille põhjas tuleb läbida väike oja — sama, mis Kautla järvest algab ja siin Kose ja Tapa rajooni piiri tähistab. Oru kaldalt algab pikk sirge vallseljak, mis 6 km ulatuses Vooseni ulatub. Seljandiku kõrval viib sinna ka metsatee.

Marsruudi osa Vooselt Nelijärveni läbitakse analoogiliselt jalgsimatka marsruudiga, ainult Nelijärve mägedes ollakse rohkem teedega seotud.

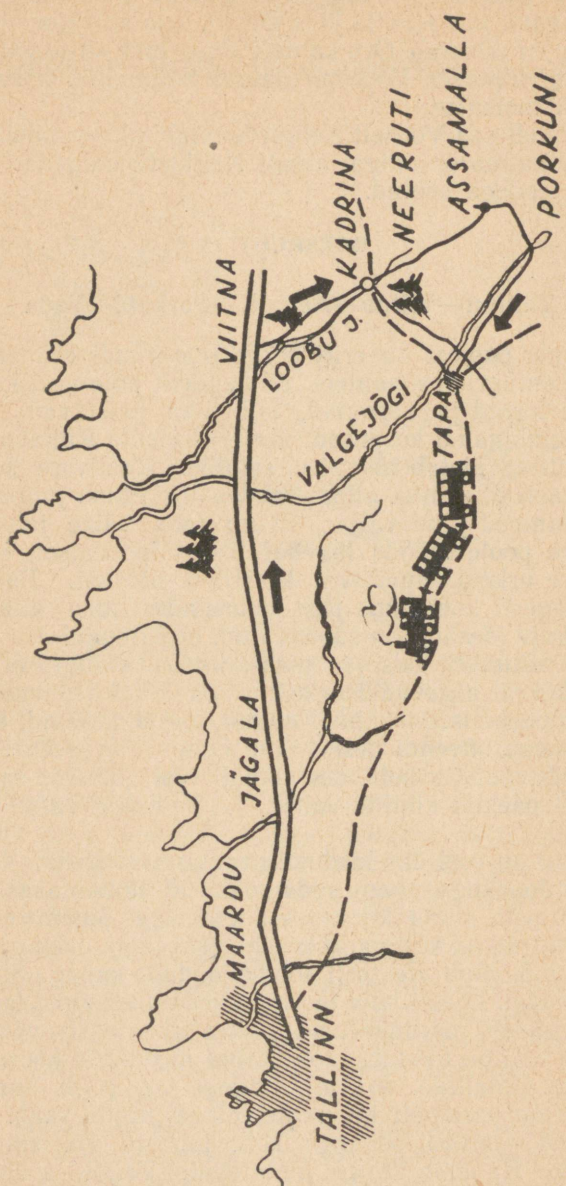
MARSRUUT 12

Tallinn—Viitna—Neeruti—Porkuni—Tapa

Teeolude poolest on eriti kerge marsruudi esimene pool siledal Leningradi maanteel. Silmapiirilt pole veel kadunud Tallinna tornid ja korstnad, kui juba paistavad Maardu keemiakombinaadi korpused, uus töölisasula Kallaveres.

Jõelähtmes ületab maantee salajõe. Kostivere sovhoosi juures kaob jõgi maa alla, ilmudes Jõelähtme juures teisel pool maanteed jälle välja. Tasub teha väike jalutuskäik Kostivere poole mööda lagedat tasast loopealset, et näha Kostivere urkeid, huvitavat karstilist nähtust. Jõesängist leiab kergesti koha, kus jõgi kobrutades maa alla kaob. Muide, kuiv jõesäng on süvendatud, et paremini ära juhtida kevadist suurvett, mis jõe maa-alusesse «sängi» ei mahu. Samas kõrval algavadki urked: voolava vee tegevuse tagajärjel on paekivisse tekkinud augud, praod, kraavid, koopad; ühe suurema süvendi keskele on jäänud lai seenekujuline post. Sügavamates kohtades voolab vesi, ilmudes salapärasel viisil paekivi kihtide vahelt ja kadudes varsti sinna-samasse.

Lähedal on veel üks looduslik vaatamisväärsus — Jägala juga ehk Joarüngas, nagu seda kohapeal nimetatakse. Maanteesillalt pole sinna kilomeetritki. Kõige õigem aeg joa külastamiseks on küll varakevadel, eriti jäämineku ajal, milal avaldub väga efektselt loodusjõudude mäng. Suvel on juga peaaegu täiesti kuiv ja vaid üksikud veenired langevad 6 m kõrguselt joarünkalt alla, parajad «dušši» võtmiseks, kuna jõe vesi on tammiga tõkestatud ja juhitud kõrvalasuva jõujaama kanalisse. Joa all langeva vee poolt uuristatud süvendis on parajasti nii palju vett, et ujuda saab. Põhja-Eesti jõed omavad peaaegu kõik jugasid või suuremaid kärestikke. Ka enne Viitnat ületatavatel Valge- ja Loobu jõgedel on maanteest 4 km mere poole maalilised kärestikud.

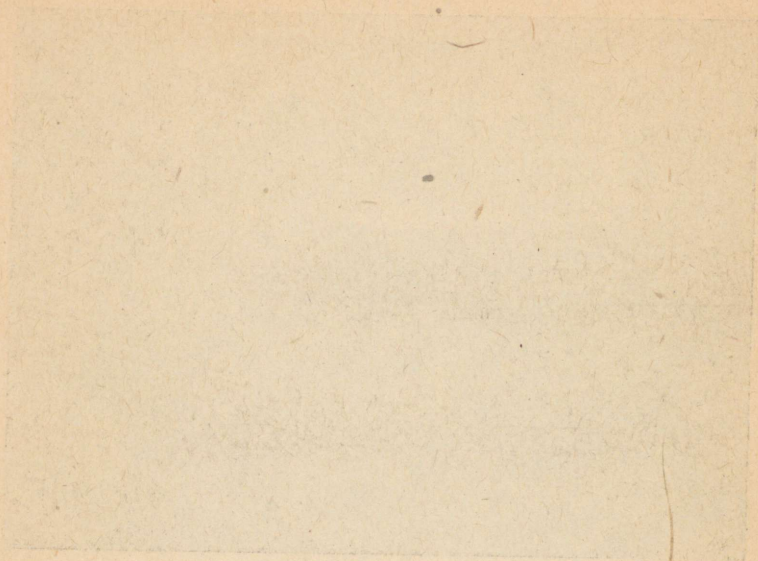

Jägala juga kevadel

Maantee lähedal asuvad Viitna järved ja mäed on tallinlastele juba ammu tuntud väljasõidukohad. Sageli pöörduvad siia möödasõitjad lühikeseks puhkuseks. Viitna—Kadrina tee alguses on vasakul väiksem järv madalamate kallastega, edasi paremal pool on suurem kahe saarega järv, mis kiiluna tungib vallseljakute vahele. Siin on kõlakodagi ja tantsupõrand, kus ilusatel suvistel puhkepäevadel alati tantsitakse. Selge vesi, liivane rand ja järve põhi loovad head suplemisvõimalused.

Kadrina kaudu sõidetakse Viitnast Neerutisse ja läbitakse sealne kirjeldatud jalgsimatka marsruut vastupidises suunas. Ainult Lasila—Porkuni vahelise metsatee asemel tehakse ring Assamalla kaudu, kus Kalevipoeg vihases lahingus purustanud suure raudmeeste väe. Et siin muistsel ajal ka tegelikult lahinguid on peetud, tõendavad muistsete relvade leiud. Samas on ka koht, kus hundid Kalevipoja hobuse mürdnud. Heinamaad kahe teeharu vahel nimetatakse Nahaasemeks, mis tekkinud Kalevipoja hobuse nahast. Selle ligidal on ratsu maksast tekkinud Maksamägi.

Marsruut lõpeb Tapal, kust rongiga tagasi pöörduetakse.

SISUKORD

Mis see on?	3
Kuidas alustada?	4
Osavõtjate rühma koostamine	4
Marsruudi valik	6
Kerge või raske seljakott?	7
Läheb lahti!	9
Mida ja kuidas vaadata	10
Natuke ameflikku juttu	12

Jalgsimatkad.

Marsruut 1. Tallinn—Rannamõisa—Laulasmaa—Klooga	13
Marsruut 2. Turba—Järveotsa—Kloostri—Vasalemma	17
Marsruut 3. Lohu—Seli—Kohila—Kiisa	19
Marsruut 4. Kose—Kiruvere—Ardu—Paunküla	21
Marsruut 5. Kehra—Voose—Nelijärve	23
Marsruut 6. Tapa—Porkuni—Neeruti	26

Jalgrattamatkad.

Marsruut 7. Tallinn—Keila—Joa—Keila—Tallinn	28
Marsruut 8. Tallinn—Vasalemma—Kloostri—Ellamaa—Tallinn	29
Marsruut 9. Tallinn—Vardi—Varbola—Hageri—Tallinn	31
Marsruut 10. Tallinn—Lohu—Mahtra—Tuhala—Tallinn	32
Marsruut 11. Tallinn—Paunküla—Voose—Nelijärve—Aegviidu	34
Marsruut 12. Tallinn—Viitna—Neeruti—Porkuni—Tapa	35

Алекс Карлович Каськнеэм,
Уно Артурович Оландер

ПЕШКОМ И НА ВЕЛОСИПЕДАХ
ПО ОКРЕСТНОСТЯМ ТАЛЛИНА.

На эстонском языке.
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе 10.

*

Toimetaja R. Mägi

Tehniline toimetaja M. Aardma

Korrektorid M. Pedajas ja V. Pillau

Ladumisele antud 25. VI 1957. Trükkimisele
antud 16. VII 1957. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
poognaid 2,5. Formaadile 60×92 kohaldatud
trükipoognaid 2,05. Arvutuspoognaid 1,91.
Trükiarv 3000. MB-05258. Tell. nr. 4016.

Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk tän. 2.

Hind 70 kop.

6—9

TÜ RAAMATUKOGU

10300014873733

70 kop.

A-21612